

Új mentőakció Núbiában

Hatalmas új gátat épít a szudáni kormányzat a Nílus 4. kataraktájánál a fővárostól, Khartumtól 350 km-re északra. Az úgynevezett Merowe-gát a tervek szerint 2007-2008-ra kerül átadásra. A 65 méter magas, 7,4 km széles vízi erőmű, ha elkészül, a tervek szerint 1.250 MW energiát fog termelni. A gát megépítésével víz alá kerülne Afrika történetének egyik legősibb lakott területe. A területen található régészeti lelőhelyek megmentésére nagy nemzetközi mentőakció szerveződik.

A Merowe-gát munkálatai csak a híres Asszuáni-gát építéséhez hasonlíthatóak, melynek építésekor az egykori Nílus-völgy területén új tó született, elnyelve Alsó-Núbiát, számtalan falujával, romvárosával és pótolhatatlan régészeti lelőhelyével. Az 1960-as években az UNESCO által szervezett „Nagy Núbiai Mentőakció” során az ismert régészeti lelőhelyek jelentős részét feltárták ugyan, és a leg híresebb kőtemplomokat, mint például az Abu Szimbel-i sziklatemplomot, átköltöztették, ennek ellenére az emberiség

történetének számos pótolhatatlan emléke merült el örökre a Nasszer-tó hullámaiban.

Negyven évvel a nagy núbiai mentőakció után a núbiológia immár önálló tudományággá vált, de Szudán szegénysége és elszigeteltsége nem kedvezett a nemzetközi kutatásoknak. Így maradhatott szinte észrevétlen még tudományos körökben is a szudáni kormányzat gátépítési terve, annak ellenére, hogy a víz által fenyegetett Nílus menti területen előzetes régészeti felméréseket végző British Museum és Gdanski Egyetem munkatársai már évek óta igyekeztek mindent megmenteni,

hogy felhívják a figyelmet a fenyegető veszélyre. Ennek eredményeképpen a szudáni kormány 2002-ben nemzetközi felhívást tett közzé a veszélyeztetett terület régészeti örökségének megmentésére.

A felhívás nyomán a 2003-as év folyamán egyre több német, amerikai, lengyel és francia egyetem és kutatóintézet jelezte részvételi szándékát a leletmentésben. Az összefogásra óriási szükség van. A hatalmas, mintegy 160 km hosszúságú zónában a terepbejárások alapján több mint kétezer lelőhely található.

A Középső-Nílus-völgy az emberiség egyik legkorábbi lakóhelye, így a sivatagos zóna peremén ezerszámra hevernek a pattintott kőkorszakból származó, gyakran 70-80 ezer éves kőeszközök. A neolitikum idején elterjedt az állattartás, majd a Kr. e. 2. évezred folyamán a 4. katarakta vidéke is az első ismert valódi afrikai állam, a Kerma Királyság részévé vált. A fővárosáról elnevezett fekete királyság alkalmanként háborúban, de többnyire folyamatos kereskedelmi kapcsolatban állt a szomszédos Egyiptommal. A 3. kataraktánál fekvő Kermában az uralkodókat óriási pompával, gyakran több tucat – sőt egy alkalommal több mint háromszáz – leölt kíséreléssel együtt temették el hatalmas sírdombjaikba.

Amikor az Újbirodalom fáraói a Kr. e. 16. században meghódították a Kerma Királyságot, a terület Egyiptom déli határává lett. Núbia a fáraók igazi kincsestárává vált, ahonnan évről évre hatalmas mennyiségű arany, drágakő és elefántcsont áramlott Egyiptomba. Núbia jelentőségét tovább növelte, hogy ide futottak be Belső-Afrika kereskedelmi útjai, amelyeken egzotikus állatbőrörökön és fafajtákon kívül különleges fűszerek és illatszerek érkeztek a Földközi-tenger medencéjébe.

Az Újbirodalom bukása után Núbia területén új bennszülött királyság született, amely a Kr. e. 8. századtól Napata-, majd Meroitikus Királysággént több mint 1200 évig fennállt. Királyai felügyelték a belső-afrikai kereskedelmet, egyiptomi és meroitikus nyelvű feliratokkal és reliefszekkel díszített kőtemplomaik, palotáik és piramisaik nagy gazdagságról tanúskodnak. Meroé diplomáciai és kulturális kapcsolatban állt a mediterrán világgal és a Római Birodalommal is.

A Kr. u. 3–4. században délről induló népvándorlások során számos új népcsoport érkezett Felső-Núbiába, amelyek lassan új királyságokat alapítottak a Meroitikus Biro-

dalom romjain. Az új királyok a Bizáncból és Egyiptomból érkező hittérítők hatására a 6. században keresztény hitre tértek, és számos kolostort alapítottak. A magaslatokon épült hatalmas erődök a középkori keresztény királyságok, majd a muszlim kor politikai bizonytalanságaira utalnak.

A leletmentésben való magyar részvétel az elmúlt évben kezdett körvonalazódni, amikor is fiatal magyar kutatók egy csapata tárgyalásokat kezdett a szudáni régészeti hatóságokkal és a területen dolgozó tudományos intézmények képviselőivel. A 2004 júliusában Gdańskban megrendezett egyeztető konferencián magyar koncessziós terület kijelölésére is sor került a Nílus bal partján, ahol a kutatások 2006-ban kezdődhetnek meg. A Magyar Merowe Projekt régészek és egyiptológusokon kívül természettudományos szakemberekből (antropológus, geológus, botanikus, archeozoológus) és mérnökökből áll, akik a tervek szerint képesek lesznek a rendelkezésre álló rövid idő alatt a terület régészeti és kulturális emlékeit minél pontosabban felmérni, dokumentálni és a legfontosabb lelőhelyeken leletmentéseket végezni.

A projekt különlegessége, hogy a leletmentésben részt vevő országok a tudományos és erkölcsi dicsőségen túl a megmentett tárgyi emlékekből is részesülnek, így komoly

Kertasi temploma (Kr. u. 1.század). A Nasser tó építésekor költöztették át Aswantól délre (Lassányi Gábor felvétele)

esély van arra, hogy a leletmegosztási törvények értelmé-

ben különleges ókori műkincsek kerülhetnek magyar múzeumokba, jelesen a Szépművészeti Múzeumba.

A magyar projekt megvalósulásához azonban jelentős pénzügyi háttérre van szükség. Ennek egy részét az erre a célra létrejött Magyar Meroé Alapítvány kulturális pályázatokból igyekszik előteremteni, de jelentős mértékben számít szponzorok anyagi és természetbeni támogatására is.

A MAGYAROK ÉS NÚBIA

Magyar kutatók már az asszuáni gát építésekor szerepet vállaltak az UNESCO által szervezett leletmentésben, egyiptomi területen. A Castiglione László által vezetett team a MTA Régészeti Intézetének, a Szépművészeti Múzeum és az ELTE kiváló munkatársaiból állt össze. A résztvevők egyike volt a közelmúltban elhunyt Kákósy László egyiptológus professzor is. Az expedíció eredményeként napvilágra került egy késő antik – kora keresztény város, Abdallah Nirqi, utcahálózatával, lakóházaival és temetőjével. A feltárt leletek egy része leletmegosztás során Magyarországra, a Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe került. A feltárt leletanyag feldolgozása közel egy évtizedig tartott, amelynek legnagyobb részét az idén Magyarországon is akadémikussá választott Török László professzor végezte, aki az ezt követő évtizedek alatt Nubia történetével és kultúrájával foglalkozó tudományág, a núbiológia egyik legjelentősebb nemzetközi képviselőjévé vált. A nemzetközi összefogásban való 1964-es magyar részvétel jelentősen növelte a magyar tudomány nemzetközi hírét és hosszabb távon megalapozta a tervszerű magyar ásatásokat Egyiptomban.

Lassányi Gábor
projectvezető, régész, egyiptológus

A projektről további információk találhatóak a <http://merowe.kemet.hu> oldalon